

Cultuur
op school

prikkiels

Najaar
2020

thema

Leesplezier

het leukste magazine over cultuur op school - lesideeën, nieuws en praktijkverhalen

Een beeld zegt meer dan 1.000 woorden

Evelien Pullens is dramadocent, schrijver en leraar intuïtieve ontwikkeling

Nee Een woord is niet zomaar een woord, een woord spreekt als er een beeld achter ligt. Je kunt ermee spelen. Woorden zijn een ontdekkingstocht, een puzzel. Woorden leven. Als je als schrijver bereikt dat je de woorden vindt die voor je lezers spreken dan word je daar heel gelukkig van. Maar woorden zijn ook een uitdaging. Wij communiceren met heel veel woorden. Soms levert dat ook spraakverwarring op. Daarom houd ik zo van verhalen. De duizend woorden in een verhaal roepen beelden op en nemen je mee naar andere werelden. Je kunt een kijkje nemen in de gedachten en gevoelens van andere mensen. Verhalen lezen is een fantastische en heel snelle manier om te leren.

Ja, bij mij wel. Ik begin altijd met een beeld.

Dan zie ik ergens een cactus met gaten erin en dan vormt zich in mijn hoofd een verhaal. Dat verhaal wil ik dan heel graag tekenen. Ik vind schrijven lastiger. Er zijn zoveel regels, spelling, grammatica... ik ben bang om fouten te maken. Schrijven is bij mij uit noodzaak geboren. Ik ben illustrator. Ik kan tekenen en schilderen. En ik wilde graag boeken maken. Maar in Nederland zijn er niet zoveel schrijvers die het leuk vinden om verhalen te maken voor prentenboeken. Dat vraagt van een schrijver toch iets anders: kortere zinnen, eenvoudiger taalgebruik. In mijn prentenboeken schrijf ik vooral met beelden.

Sanne te Loo maakt prentenboeken en is illustrator

Hoofdreductie: Hanna van der Veen (Plein C) en Mirjam de Heer (Kunst Centraal)

Eindredactie: Marjolein Hovius (Kunst Centraal)

Redactie: Karin Geelink (Plein C), Mirjam de Heer (coördinator marketing en communicatie Kunst Centraal), Karin Geelink (directeur Plein C), Tamara Oortwijn (IC'er St. Rudolf Steinerschool, Haarlem), Jesse Smale (IC'er Deltteykschool Werkhoven), Jolanda Konings (adviseur cultuuronderwijs Plein C)
Met bijdragen van: Tamara Oortwijn, Hanna

van der Veen, Marjolein Hovius, Hille Takken, Mirjam de Heer en Nienke Trap.

Illustraties: Mireille Schaap, Studio Ski, Marloes Toonen

Foto's: Paul Enkelaar, Stephanie Driessen, Marieke Duijsters

Vormgeving: Ykeswerk

Drukwerk: Zwaan

Prikkels is een gezamenlijke uitgave van Plein C en Kunst Centraal en komt tot stand met subsidie van de provincies Noord-Holland en Utrecht en het Fonds voor Cultuurparticipatie.

Prikkels verschijnt drie keer per jaar.

Oplage: 4.500

Abonnementen: basisscholen in Noord-Holland, Utrecht en Noord-Brabant ontvangen 1 exemplaar gratis. De distributie wordt verzorgd door Abonnementenland in Heemskerk.

Losse nummers: € 5,50

Abonnement: € 15,- per jaar (3 nummers)

Adverteren: bekijk de mogelijkheden op www.prikkelonline.nl

Zevende jaargang, nummer 23

Alle rechten voorbehouden. Deze rechten berusten bij Plein C en Kunst Centraal c.q. de betreffende auteur.

ISSN: 2214-3777

plein
EXPERTS IN CULTUUR & EDUCATIE

KUNST
CENTRAAL

Even ergens anders zijn..

Ik liep laatst even een ommetje en ineens zag ik uit een boom langs het pad een been steken. Op een tak, verscholen tussen de bladeren zat een meisje verstopt. Ze zag me niet. Ze zag niemand. Want ze ging helemaal op in haar boek. Ik kon zien dat ze genoot. Ze was niet bezig met school, met haar telefoon, haar ouders, haar vrienden, de wereld om haar heen. Ze was ergens anders. Op reis in haar hoofd. Ze had vakantie. Ze was vrij. En ze vond het heerlijk!

Deze Prikkels gaat over leesplezier. Omdat we elk kind de vrijheid gunnen die dit meisje voelde. Cultuurprojecten, bibliotheken, schrijvers, dichters en kunstenaars geven je handvatten om kinderen meer plezier in lezen te geven. Daarom geven we je in dit nummer een inkijkje in een aantal mooie projecten. We laten je meelopen met een schoolschrijver. Kinderen vertellen over hun lievelingsboek. En twee dramadocenten laten zien hoe zij leerkrachten voorbereiden op de Kinderboekenweek.

Veel leesplezier!

Mirjam de Heer (Hoofdreducteur)

08

Van lezen naar spelen

Twee theatermakers over de Kinderboekenweek

16

Taal + Cultuur = Lezen + plezier!

Het belang van cultuur bij leesbevordering

24

Vind je eigen taal

Een schoolbreed literatuurproject voor Wereldwijs

En verder

- 04 Prikbord
- 06 Klassefoto
- 12 In gesprek: De liefde voor verhalen
- 15 Shopping
- 20 Kunstwerk: Beeldend vertellen
- 22 4x leesplezier
- 23 Missie geslaagd!
- 26 Door hun ogen
- 28 Snelle les

prikbord

Voor het oprapen:

Poëzie is overal!

Poëzie is kort en krachtig en overal te vinden: in de buurt van jullie school en online op Instagram. Op www.straatspoezie.nl vind je een interactieve kaart met meer dan 2.500 plekken van gedichten in de openbare ruimte. Op de site staat ook een lijst met lestitips.

Liever online aan de slag? Zoek eens op Instagram naar de poëzie van Lars van der Werf, Siel Verhanneman, René Oskam of Elianne van Elderen. Zelf aan de slag gaan? De schrijfacademie heeft een gratis stap-voor-stap-schrijfles rond dit nieuwe genre.

www.schrijfacademie.nl/oefening/instagramgedicht

Poëzie-doe-boek

Hoe begin je een gesprek over een gedicht? Welke vragen stel je? Hoe houd je je leerlingen geboeid? In het poëzie-doe-boek woorden temmen door Kila&Babsie staat bij 24 Nederlandstalige gedichten stap voor stap uitgelegd hoe je die poëzie kunt gebruiken om met leerlingen te praten over poëzie en ze zelf gedichten te laten schrijven.

www.kilababsie.nl

4X KINDER-PODCASTS

LEESBEESTEN EN LUISTER-VINKEN

Deze podcast is een initiatief van Cubiss en wordt uitgevoerd in samenwerking met Radiorakkers. In iedere aflevering staat een andere schrijver centraal. Jonge presentatoren vragen hem de hemd van het lijf en vragen boekentips.

www.cubiss.nl/leesbeestenluistervinken

DE WAANZINNIGE PODCAST

Op 'De waanzinnige podcast' kun je je abonneren. Elke reeks bestaat uit 13 afleveringen van 13 verschillende kinderen die over hun lievelingsboek vertellen. Voor elke leeftijd is er een serie.

www.dewaanzinnigepodcast.nl

KINDERPODCAST BATTLE

En toen... was er de Kinderpodcast Battle! Deze wedstrijd draait om de leukste en origineelste podcast van kinderen. Kinderen schrijven zelf een verhaal. Ze spreken het online in en uploaden het daarna op de website van de Kinderpodcast Battle.

www.kinderpodcastbattle.nl

DE GROTE VRIENDELIJKE PODCAST

Deze podcast over jeugdliteratuur is een initiatief van kinderboekenrecensenten Jaap Friso en Bas Maliepaard. Elke maand bespreken zij een aantal recente boeken en interviewen aansluitend een schrijver, illustrator, vertaler, uitgever of ander boekenmens.

www.degrotevriendelijkepodcast.nl

DE KINDERKRANT

Wat is dat eigenlijk, nieuws? Wie bepaalt wat er in de krant komt? En waarom is het nieuws niet in iedere krant hetzelfde? Het lespakket van de Bibliotheek Altena en Perswinkel Communicatie maken leerlingen van groep 7-8 wegwijs in de wereld van media en journalistiek. Het doel is dat kinderen uiteindelijk zelf een nieuwsartikel maken.

www.perswinkel.nl/project/kinderkrant-altena/

Gratis:

Lespakket Kunstgebouw

Kunstgebouw biedt ieder jaar gratis creatieve lessen rond het thema van de Kinderboekenweek. Vanaf 30 augustus kun je op www.kunstgebouw.nl/entoen vijf lessen vinden, voor elk bouwdeel één plus een les voor de hele school rondom het thema 'En toen'. Kunstgebouw werkte hiervoor samen met Erfgoedhuis Zuid-Holland en Probiblio.

Agenda

WOENSDAG 23 SEPTEMBER

SPECIAAL VOOR SPECIAAL ONDERWIJS

Dit najaar start Plein C met een nieuw netwerk voor ICC'ers in het speciaal (basis-) onderwijs. Want net als voor de andere vakken, geldt ook voor cultuuronderwijs dat het speciaal onderwijs net een andere aanpak vraagt. Waar vind je cultuur-aanbieders die ervaring hebben met je leerlingen, wat kun je op dit gebied van je leerlingen verwachten? De eerste bijeenkomst van het Netwerk ICC Speciaal is op 23 september in Alkmaar.

www.pleinc.nl/voor-speciaal-onderwijs

WOENSDAG 28 OKTOBER

ICC CURSUS

Wat houdt het in om de cultuurcoördinator van een school te zijn? Hoe breng je je eigen passie en plezier op je collega's over? Deze cursus biedt praktische handvatten, vaardigheden en inhoudelijke kennis om je rol optimaal vorm te geven.

www.kunstcentraal.nl/cultuurcoordinator en www.pleinc.nl/icc-cursus

NAJAAR 2020

POST-HBO CULTUUR-BEGELEIDER

LAATSTE KEER MET VOLLEDIGE SUBSIDIE!

Wil jij cultuuronderwijs écht goed borgen in je onderwijs en al je collega's succesvol hierin meenemen? Volg dan dit najaar de post-hbo-opleiding Cultuurbegeleider. Stel het niet uit want dit najaar is de allerlaatste mogelijkheid om de opleiding volledig gesubsidieerd te volgen!

Bekijk de data op www.marnixonderwijscentrum.nl en www.inholland.nl/academy

Jozua Douglas schrijft kinderboeken. Naar aanleiding van zijn bezoek vertellen de leerlingen van groep 4 van de Mariaschool in Eemnes over hun lievelingsboek, over lezen en over schrijven.

Aidan

"Mijn lievelingsboek is 'De waanzinnige boomhut'. Ik ben al bij verdieping 36. Bij het vorige boek hadden de mensen-etende haaien Teddy's vieze onderbroeken opgegeten."

Tijmen

"Mijn broer heet Daan en die kan heel goed voetballen. Dus toen ik 'Daan de voetbalkampioen' in de bibliotheek vond heb ik het meteen meegenomen. Mijn broer is wel heel anders dan de Daan uit het boek. Mijn broer heeft geen krulletjes, hij is niet wit en hij praat anders. Daan uit het boek praat deftiger."

Feline

"Ik houd zo van stripboeken! Want bij elk plaatje zie je wie het zegt. Ik houd gewoon van plaatjes."

Mike

"Ik kies 'Koen kampioen'. Ik vind Koen een held omdat hij goed kan voetballen. Ik kan dat zelf niet. Daarom ben ik van voetbal af gegaan. Ik kan me voorstellen dat ik dit boek niet altijd als lievelingsboek houd. Misschien vind ik later een heel ander boek mooi. Bijvoorbeeld over treinen."

Sarah

"'Dolfje Weerwolfje' is mijn favoriete boek omdat het grappig is én spannend. Dolfje kan veranderen in een wolf. En er is ook iemand die kan veranderen in een vampier. Thuis lees ik 'Het Nachtmerrineefje'. Als

ik hem uit heb, lees ik hem meteen nog een keer."

Tobi

"Ik heb dyslexie, dus ik moet veel oefenen met lezen. Daarom houd ik er niet zo van. Ik weet ook niet of lezen zo nodig is. Als ik een film kijk, dan lees ik de ondertitels helemaal niet. Die gaan toch te snel. Ik kijk en ik luister, dan snap ik echt het verhaal wel."

Sanne

"Leuk om te horen wat andere kinderen zeggen over de boeken die ze hebben gelezen. De jongens moesten een keer heel erg lachen om 'Het Billenboek'. Ze zeiden er zulke grappige dingen over. Ik ga graag naar de bibliotheek om nieuwe boeken te zoeken."

Saar

"Ik houd niet van lezen. Ik houd van voetballen. Maar ik vind schrijven wel leuk. Je hand beweegt dan zo mooi."

Dean

"Mijn lievelingsboek is 'Koen Kampioen'. Ik zit zelf ook op voetbal. De schrijver snapt veel van lezen, maar niet zoveel van voetbal."

Iwan

"Ik lees heel veel, ook hele dikke boeken. Maar ik weet als ik klaar ben niet altijd meer wat het verhaal ook alweer was. Ik heb een klein broertje en iedere avond lees ik hem een boek voor. Hij houdt van voorlezen."

essay

Tekst: Mirjam de Heer
Illustratie: Mireille Schaap

Van lezen naar spelen

Jorn Lponder en Jolijn Zwart zijn theatermaker. Bij Theaterschool Masquerade maken zij theater met kinderen. Daarnaast spelen ze zelf. Maar één keer per jaar, voor de Kinderboekenweek, bedenken zij een theatrale act die niet zij, maar leerkrachten uit kunnen voeren. Spannend én leuk om te doen!

“**T**oen ik 12 was wist ik al dat ik iets wilde gaan doen met theater”, vertelt Jorn. “Ik speelde bij de jeugdtheaterschool. Eerst dacht ik dat ik acteur wilde worden, maar toen ik eenmaal op de theaterschool zat ging ik veel breder kijken en ben docerend theatermaker geworden. Spelen én lesgeven is een fantastische combinatie.”

Jolijn startte heel anders. Zij vond spelen heel leuk, maar wist eigenlijk helemaal niet zo goed wat ze wilde. “Ik speelde heel veel toneel en in mijn laatste jaar zei mijn theaterdocent tegen mij: ‘Ik vind het eigenlijk wel tijd worden dat jij naar de theaterschool gaat.’ Ik ben toen op een aantal scholen gaan kijken en heb auditie gedaan. Toen ik aangenomen werd verraste me dat een beetje: ‘Oké’, dacht ik: ‘Nu ga ik dat dus echt worden.’”

In 2017 vroeg Kunst Centraal Masquerade om een openingsact te maken voor het Kinderboekenfeest van Kunst Centraal. De opdracht is helder. Het mag maximaal 10 minuten duren. “Wij moeten het met zijn tweetjes kunnen. Maar het moet ook met een schoolteam kunnen. En we moeten alles uitschrijven. Wij mochten dat samen gaan doen. Spannend!”

Niet té voor de hand liggend

“In 2017 was het thema Griezelen. Dat is meteen heel moeilijk. Voor je het weet heb je iets gemaakt dat niet spannend genoeg is voor groep 8 of juist zo spannend dat groep 1 niet meer naar bed durft. Wat was een leuke ingang die werkt voor zowel

“Er zijn leerkrachten met honderd ideeën.”

jongens als meisjes? We zochten naar iets dat niet té voor de hand liggend is.”

“Het is belangrijk dat je op zoek gaat naar wat er achter een onderwerp ligt. Als het thema in november bekend wordt dan beginnen wij er in onze gedachten al over te spinnen. We zoeken het op in boeken, kijken films en herkennen het in het nieuws. Wij willen niet een act verzinnen die letterlijk over het thema gaat. Bij griezelen bijvoorbeeld hebben we gekozen voor de insteek: je angsten de baas worden. Iedereen heeft wel iets waar hij bang voor is. Je spreekbeurt, een dier onder je bed of een enge buurman. Wij lieten in de act zien dat je als je je verbeelding gebruikt een moedige held kunt worden die deze angsten overwint. We maakten een act met een enorm bange jongen en een heel stoer meisje.”

Een act zonder taal? Het kan allemaal!

“We stellen onszelf ook ieder jaar de uitdaging om een andere vorm te kiezen. De afgelopen keer toen het thema reizen was kozen we voor een act zonder taal. Het jaar ervoor hadden we van scholen gehoord dat leerkrachten de act te talig vonden. Ze moesten teveel tekst uit hun hoofd leren en daar hebben ze helemaal geen tijd voor. Dus hebben we het omgedraaid en bedachten: dit jaar maken we een act waar helemaal geen taal bij nodig is. Dat vonden we heel spannend, want fysiek theater is eigenlijk veel moeilijker. Maar we kregen filmpjes van leerkrachten terug en reacties en dan blijkt dat leerkrachten dat prima kunnen.”

“Wij zien twee soorten leerkrachten. Er zijn de leer-

krachten met de honderd ideeën. Bij hen moedigen we creativiteit aan. Zij worden door ons enthousiast en kunnen dan zelf aan de slag. Voor hen geldt: zien spelen, doet spelen! Daarnaast zijn er leerkrachten die blij zijn dat ze niet alles zelf hoeven te bedenken. Die vinden het heerlijk om een helemaal tot op de handgebaren uitgeschreven script te krijgen met een lijst van alle spullen die je nodig hebt. Voor die mensen houden we er heel goed rekening mee dat we spullen gebruiken die ook echt op scholen voorhanden zijn. Toen het thema vriendschap was deden we een act met allemaal grote kartonnen props. Een enorme kartonnen telefoon, een kartonnen pen, een kartonnen lippenstift. Je moet als leerkracht het gevoel krijgen: dit is mogelijk!”

“In onze workshops zeggen wij altijd tegen leerkrachten: het maakt niet uit wát je doet. Kinderen vinden het al fantastisch dat je daar staat. Dus onze boodschap aan leerkrachten is: heb plezier in het spelen. Dat jij daar staat geeft leerlingen al heel veel energie en vertrouwen. Niemand onthoudt of jij je tekst wel wist of niet, iedereen onthoudt de lol.”

En toen... tussen act en film

“We zijn nu aan het brainstormen over het Kinderboekenfeest 2020. In verband met Corona is besloten om geen bijeenkomst te doen, maar een filmpje te maken. Dat levert weer een hele nieuwe uitdaging op. We gaan er een vette film van maken op locatie. Scholen kunnen het gebruiken als openingsfilm voor hun Kinderboekenweek, maar leerkrachten kunnen er ook voor kiezen om zelf de act op school te doen.”

“Het thema is ‘En toen...’. We vinden het wel lastig, het is zo breed. Maar toen dachten we ineens: de vrouw, daar lees en leer je nooit iets over. Wij willen wel een film maken over de rol van de vrouw in de geschiedenis! We weten in elk geval zeker: wij gaan geen mash up maken van de hele geschiedenis. Dat is veel te voor de hand liggend! We zoeken nog naar wat daar onder verborgen ligt.”

Meer over de Kinderboekenweek act:
www.kunstcentraal.nl

Wilt u een groener, uitdagender en onderhoudsvriendelijk schoolplein?!

SICURO
SPEELTOESTELLEN

SINDS 1998 SPECIALIST IN... Professionele speeltoestellen, sporttoestellen, parkmeubilair recreatieproducten en valondergronden!

Gebruik de code **NATUURLIJK20** voor een gratis inspectie 1jr. na aankoop bij Sicuro!

WWW.SICURO.NL | +31 (0)492 599 030

www.kunstkameleon.nl
kunstprojecten op maat

korte workshops

Kunstprojecten met de hele school

de Kunstbrigade op school

Dansprojecten voor de hele school!

www.dekunstbrigadeopschool.nl
info@dekunstbrigadeopschool.nl

Het Filiaal theater makers

Aanbod voor scholen 20/21

Het Filiaal theatermakers maakt Cultuuronderwijs met Kwaliteit!

Download onze educatiebrochure op hetfiliaal.nl
Hier vind je alle ins en outs voor een mooi cultuuraanbod.

Voor vragen mail: educatie@hetfiliaal.nl

Verbeelding brengt je overal

in gesprek

Tekst: Hille Takken
Foto: Paul Enkelaar

De liefde voor verhalen

Annelies Mekel studeerde onderwijskunde aan de VU in Amsterdam en deed daarna de iPABO. Zij werkt al 17 jaar bij de Omnibus, die in 2007 brede school werd. Momenteel is zij werkzaam als kleuterleerkracht en cultuurcoördinator. In haar vrije tijd schildert zij.

Mirjam Zaat is opgeleid als pedagoog. Zij werkt bij de Stichting Taalvorming als begeleider van taalvernieuwing in het onderwijs. Taalvorming verbindt taal- en cultuuronderwijs door met leerkrachten werkvormen op maat te ontwikkelen.

Annelies: “Cultuureducatie is dé manier om onderwijs te verbreden. Ik had eens een leerling die cognitief niet sterk was. Een kunstenaar liet in de klas een schilderij zien dat ze had meegebracht als opgerold doek. Terwijl ze het uitrolde zei zij: ‘Er is zoveel meer in het leven dan rekenen en taal’. De volgende dag stapte die ene leerling met een schilderij de klas in. Dat bleef mij bij. De kunstenaar had haar geïnspireerd om thuis aan de slag te gaan!”

Mirjam: “Stichting Taalvorming bevordert de liefde voor verhalen door verbindingen te leggen tussen kunst en taal, tussen lezen en schrijven. We gaan met kinderen in gesprek over een kunstwerk van de kunstuitleen, en stellen dan vragen: ‘Wat zie je? Waar doet het je aan denken? Wat doet dat met jou?’ Daarna maken de leerlingen zelf een beeld, en schrijven ze een tekst erbij. De gemaakte taaltekeningen stoppen we in hun portfolio.”

Werkt dat?

Annelies: “Dat werkt heel goed. Uit de leesmonitor van de Bibliotheek op school blijkt dat het leesplezier is toegenomen. We hebben een goed lopende bibliotheek hier op school. Best opmerkelijk als je bedenkt dat ongeveer driekwart van onze leerlingen thuis geen Nederlands spreekt.”

Mirjam: “Het is zo belangrijk om veel te lezen, juist voor kinderen in achterstands-situaties. Boeken brengen je in andere werelden en andere tijden.”

Annelies: “Deze werkvorm motiveert veel meer dan een taalmethode, waarbij kinderen vanuit theorie regels moeten toepassen op willekeurige teksten.”

Mirjam: “Net als bij Visual Thinking Strategies vragen wij kinderen te benoemen wat ze zien. Maar wij doen daar nog

“We halen met kunst ervaringen naar boven.”

een schepje bovenop door te vragen waar het ze aan doet denken. Na afloop schrijven ze hun eigen ervaringen op en maken daar ook weer een eigen beeld bij. Zo leggen we verbanden tussen het kunstwerk, hun eigen leven en hun vaardigheden.”

Mirjam: “Kinderen hun eigen verhalen laten vertellen kan ook aan de hand van boekfragmenten.”

Annelies: “Loopt de hoofdpersoon in de Middeleeuwen door een donker bos, dan kun je vragen: ‘Hoe zou hij zich gevoeld hebben?’ Dan komen kinderen met hun verhalen, of die nu gaan over verdwalen in de Hema, op de Veluwe of in Somalië. Maar wij hebben beeldende kunst als uitgangspunt gekozen. We nemen de kinderen mee naar de kunsttutelen en vragen hen welk kunstwerk ze op school willen presenteren.”

Mirjam: “Als hulpmiddel heeft de leerkracht een lijstje met vragen. Maar zes van de negen klassen wijken daarvan af. Zo was er een schilderij van een man die met gekruiste benen op de grond stond en opzij keek. We zijn allemaal zo gaan staan, toen kwamen de associaties. Een meisje zei: ‘Het is alsof hij iets wil hebben wat hij niet krijgt.’ Een ander kind viel in met: ‘ja, een ijsje! Een keer kreeg mijn zusje een ijsje en ik niet.’ En daaruit kwam nog veel meer gespreksstof voort.”

Annelies: “Een ander voorbeeld: bij een schilderij van een fietser vroegen we ons af waar de fietser heen zou gaan, en waarom. Toen kwamen de leukste verhalen los: over de eerste keer dat ze op een fiets zaten, een lange tocht maakten, of over een fiets die werd gestolen. Zo halen we dus met kunst hun eigen ervaringen naar boven.”

Mirjam: “Er zijn drie basisbehoeften, waaraan voldaan moet zijn voordat kinderen een intrinsieke motivatie vinden om te leren. Professor pedagoog Luc Stevens beschrijft die in navolging van de Amerikaanse psychologen Deci en Ryan in zijn onderzoek. Eerst: autonomie, het gevoel dat je zelf kunt kiezen wat je doet. Dan: competentie, het gevoel dat je weet dat je iets kunt leren. En als derde: verbondenheid, je deelt wat je leert, je leert samen en van elkaar. Deze basisprincipes gelden voor al het leren, maar zeker ook voor kunst- en taalonderwijs. Dat plezier helpt bij leren is evident.”

www.bredeschool-omnibus.nl
www.taalvorming.nl

Bekijk hier het filmpje over kunst en taalonderwijs op Bredeschool Omnibus: www.pleinc.nl/cultuurschool-van-noord-holland

Boekendrop

Met deze drop is elk boek lekker. 30 zakjes à 150 gram € 44.25, maar bij reuzentrek ook per 3 kilo te koop. www.boekendrop.nl

(Koelkast)poëzie

Hussel de woordjes door elkaar en maak keer op keer poëtische teksten. Gebruik bij gebrek aan een koelkast een magneetbord. Vanaf € 12,50 o.a. bij www.boekenlurk.nl

Leesstempel

Met een eigen klasse- of leesstempel kun je alle teksten feestelijk maken. www.studiostempel.com tussen de € 10,- en € 90,-

Lekker!

LEZEN!

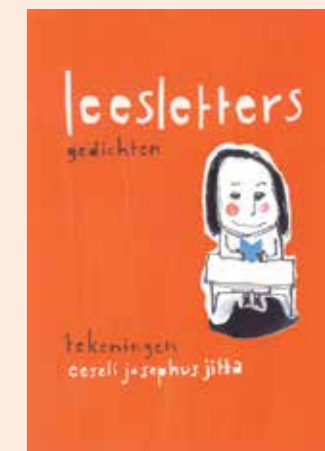
Storycubes

Vertellen maar! Iedere keer een ander verhaal. Spannend, verdrietig, romantisch... De plaatjes op de dobbelsteen geven je ingrediënten voor het verhaal. €9,95 Via Educatheek.nl, ook elders te koop.

Boekenpoef

Lekker in je boek verdwijnen zonder last van je nek en schouders te krijgen? Deze boekenpoef biedt uitkomst. €34,95 via www.leesletters.nl

Leesletters

In 'Leesletters' staan vijftig gedichten over letters, lezen, voorlezen, leren lezen, boeken, bibliotheek, boeken zonder papier en lezen in bed. € 10,- via inktvis.nl

Boekentrolley's

Met deze beestachtige trolley's maak een gezellige boekenhoek in je klas en worden alle kinderen leesbeesten. €150,- per stuk via baert.com

Taal + Cultuur = Lezen + plezier!

Nederlandse kinderen lezen steeds slechter, concludeert het internationale PISA onderzoek naar leesprestaties van jongeren.

Bij bijna één op de vijf leerlingen is er sprake van een leesachterstand.

Verrast is Dia Wesseling, adviseur bij Probiblio, niet door het rapport van PISA. 'Dit is een ontwikkeling die we al jaren zien,' vertelt ze aan de telefoon, 'Maar ik ben wel heel blij dat er door dit onderzoek meer aandacht voor leesvaardigheid is gekomen. Op praktisch niveau was dat er altijd al: er zijn tal van prachtige projecten rond leesbevordering. Maar nu dringt ook op strategisch niveau door dat er structureel iets moet veranderen aan ons leesonderwijs.'

Scannen of diep lezen?

Kinderen lezen nog wel, maar dat zijn vaak korte stukjes tekst, zoals appjes, nieuwberichtjes op sociale media of samenvattingen. Er is meer sprake van scannen dan van echt lezen. Het zogenaamde 'diep lezen', voor langere tijd geconcentreerd lezen, doen kinderen steeds minder. Ze hebben er ook geen plezier in: de helft van de vo-leerlingen vindt lezen (helemaal) niet leuk, laat DUO-onderzoek uit 2017

zien. En dat terwijl geconcentreerd kunnen lezen steeds belangrijker wordt in onze gedigitaliseerde samenleving.

Met geconcentreerd lezen train je niet alleen je taalvaardigheid en je woordenschat, maar ook andere cognitieve processen, zoals het leggen van verbanden met wat je al weet, het trekken van conclusies op basis van inductie en deductie en het reflecteren op jezelf en de wereld. Die vaardigheden hebben dan weer effect op je dagelijks functioneren: van het begrijpen van een medicijnbijsluiting en het boeken van een reis tot het onderscheiden van echt en nep nieuws.

Gelukkig zijn er nog steeds veel kinderen die heel graag lezen en wekelijks boeken verslinden. De Kinderboekenweek, voorleeswedstrijden en kinderjury's zijn nog steeds succesvolle evenementen. Maar deze initiatieven kunnen niet voorkomen dat het aantal laaggeletterden toeneemt.

achtergrond

Maak lezen vanzelfsprekend

“Er zou op scholen veel meer structurele aandacht moeten zijn voor leesplezier.” betoogt Dia Wesseling, “Nu zie je dat leerkrachten die houden van lezen, dit meenemen in hun lessen, en andere leerkrachten dit laten liggen. Maar leesplezier is niet iets dat je kunt laten liggen, het is noodzakelijk om goed te leren lezen, dat is de basis van al het leren!”

“Niet alleen de leerkrachten, maar de hele school heeft een rol in het bevorderen van leesplezier, met de directeur voorop. Die kan zorgen dat leesplezier een structurele plaats krijgt in het curriculum, dat er tot in groep acht wordt voorgelezen, dat er boekenkringen zijn en lezen onderwerp is in de lerarenvergadering. Dit is nodig om lezen vanzelfsprekend te maken in alle klassen.”

Ook de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad komen in actie tegen de toeneemende laaggeletterdheid. Ze adviseren in hun adviesrapport ‘Lees! Een oproep tot een leesoffensief’ om na jaren bezuinigen weer te investeren in schoolbibliotheken, zodat een rijk leesaanbod ontstaat. Ook raden ze een betere afstemming aan van initiatieven om leesvaardigheid te bevorderen, en om van scholen en bibliotheken centra te maken van leescultuur.

Lezen met cultuur

De motivatie om diep te lezen kan worden aangewakkerd door in te spelen op de behoefte aan autonomie, competentie en sociale verbondenheid van jongeren, stellen de raden in hun leesoffensief. Culturele activiteiten, zoals een creatief beeldend boekverslag, een theaterstuk naar aanleiding van een boek of een bezoek van een schrijver aan de klas, dragen hieraan bij.

“Er zijn veel scholen die cultuur en lezen succesvol aan elkaar verbinden. Bijvoorbeeld met theaterlezen: als groep lees je

een verhaal en oefen je ieder een eigen rol. Aan het eind van de week geef je samen een echte voorstelling.”, vertelt Dia Wesseling, “Maar er wordt ook samenwerking gezocht met de culturele omgeving. Een taalzwakke school waar een lokale theatermaker samen met kinderen oefent op de uitspraak van woorden of hiphop- en ‘spoken word’-artiesten in de klas die met kinderen aan de slag gaan met taal en

“De leerkracht maakt het verschil”

ritme. In cultuurprogramma’s op scholen worden taal en cultuur ook regelmatig gekoppeld. Er gebeurt ontzettend veel.”

Samenbrengen wat er al is

In Noord-Brabant wordt de Bibliotheek op school met succes gekoppeld aan De Cultuur Loper. Afstemming is hierbij het toverwoord: eigenlijk brengen ze samen wat er al is. De leescoördinator, de cultuurcoördinator en de directeur gaan samen om tafel en bundelen hun ambities

en verwachtingen. Ze ontdekken hoe ze elkaar kunnen versterken. Vanuit een gezamenlijk doel vloeien dan vaak vanzelf prachtige initiatieven voort, die voor zowel taal als voor cultuur bijdragen aan de einddoelen. Zo wordt de koppeling taal en cultuur meer dan een optelsom: het krijgt werkelijk meerwaarde.

Ook Dia Wesseling ziet kansen voor samenwerking tussen cultuur- en leescoördinatoren: “Samen kun je leesvaardigheid verankeren in het schoolcurriculum en op de agenda zetten van de teamvergadering. En dat laatste is nodig. Iedere leerkracht heeft immers een rol in leesbevordering. Door op de hoogte te zijn van de nieuwste kinderboeken kun je als leerkracht twijfelaars in je klas helpen om een passend boek te vinden. Door dagelijks voor te lezen reik je taalwakkeren een brede woordenschat aan. Door je leerlingen naar hun leeservaring te vragen in plaats van naar de inhoud van een boek, maak je van lezen iets meer dan alleen het consumeren van een verhaal. Leesvaardigheid is meer dan het aanschaffen van een lesmethode leesbevordering. Het is de leerkracht die kinderen werkelijk enthousiast kan maken voor het ontdekken van nieuwe werelden en verhalen die in boeken worden

Verder lezen?

- www.nro.nl/onderzoeksprojecten/pisa over het PISA onderzoek
- www.raadvoorcultuur.nl over Lees! Een oproep tot een leesoffensief
- www.kunstlocbrabant.nl over cultuur en lezen hand in hand, in Noord-Brabant
- www.debibliotheekopschool.nl over de Bibliotheek op school
- www.leesplan.nl geef zelf invulling aan een doorgaande leeslijn
- www.kunstvanlezen.nl over leesbevorderingsprogramma Kunst van lezen
- www.lezen.nl van Stichting Lezen over leesbevordering in Nederland
- www.leesmonitor.nu van Stichting Lezen waar al het onderzoek rond lezen en leesbevordering is samengevoegd.

THEATER NAAR UW SCHOOL?

Theaterworkshops bij u op school of uw school zelfs omtoveren tot een heus professioneel theater? Met de nodige aanpassingen is De Toneelmakerij weer klaar voor een nieuw seizoen. Wij komen naar u toe! Voor elke leeftijd hebben wij een succesvolle, hilarische, prachtige workshop die wordt gegeven door één van onze ervaren theaterdocenten. De nieuwe productie POPPENKAST kan ook worden geproduceerd op uw school in de speelzaal. Uw school wordt dan omgetoverd tot een echt theater.

Nieuwsgierig?

Ga naar de losse workshops pagina op www.toneelmakerij.nl
Nog beter: stuur een mail naar toke@toneelmakerij.nl en ontvang onze digitale onderwijsbrochure.

Tot snel!

DE TONEELMAKERIJ

VOORSTELLINGEN EN WORKSHOPS

• HALTE 6

Laat dit jaar een frisse wind door het schoolgebouw waaien met de creatieve lespakketten, workshops en voorstellingen van HALTE 6. Vol enthousiasme brengen wij groot en klein letterlijk in beweging. Zien we je snel?

WWW.HALTE6.NL

OOIT GEHOORD VAN MUZIEKIMPROVISATIE?

SWING

LANDELIJKE STICHTING PROMOTIE MUZIEKIMPROVISATIE

LAAT JE DOOR MUZIEK VERRASSEN.
BELEEF EN ERVAAR ONZE

WORKSHOPS

PARTICIPATIECONCERTEN

VOORSTELLINGEN

Muziek voor kinderen
in het Basisonderwijs

ALLE PRODUCTIES STAAN OP DE WEBSITE
WWW.SWINGWEB.NL MAIL OF BEL ONS
INFO@SWINGWEB.NL | 06-33181098

DE ALLERLAATSTE KEER
GRATIS DANKZIJ SUBSIDIE:
dé opleiding voor
ambitieuze ICC'ers

POST-HBO CULTUURBEGELEIDER

START: NAJAAR 2020

www.inholland.nl/academy
www.marnixacademie.nl

Hoe vertel je een verhaal? Van tekst naar beeld of andersom; leerlingen vertellen in hun eigen woorden of tekeningen wat de essentie is van (een deel van) een verhaal.

Vertel

Laat zien!

Verzamel een aantal tekstloze boeken, zoals 'Monkie' van Dieter en Ingrid Schubert, 'De gele ballon' van Charlotte Dematons of 'Verjaardag met taart' van Thé Tjong-Khing. Laat op het digibord een afbeelding zien uit een van de boeken.

Onderzoek!

Stel klassikaal de volgende vragen: Wat gebeurt er in deze afbeelding? Waaraan zie je dat... Wat kunnen we nog meer ontdekken?

Bedenk!

Kopieer uit de boeken die je hebt verzameld een aantal aansprekende bladzijdes. Nummer deze duidelijk en deel ze uit. Elke leerling krijgt één bladzijde. Stel de leerlingen de volgende vraag: Wat gebeurt er in deze afbeelding. Kun je dat ook in één zin zeggen?

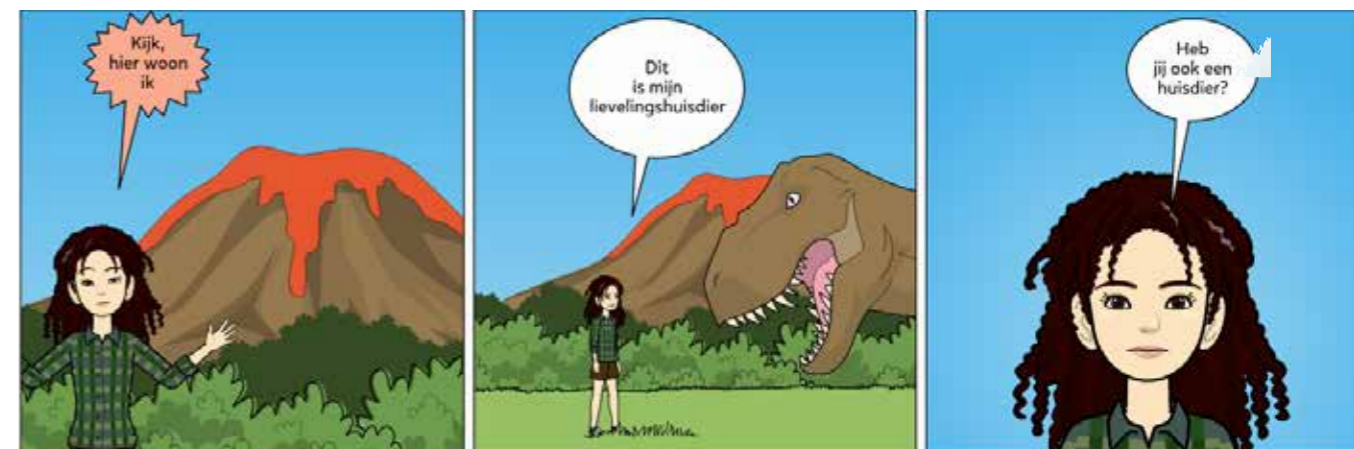
Vertel!

Als iedereen een zin heeft laat je per boek

een groepje naar voren komen. Zet hen vooraf op de juiste volgorde. Dan blader je live of op het digibord het boek door. Elk kind zegt bij zijn eigen bladzijde zijn eigen zin op. Zo vertellen zij samen een verhaal.

Verstrip je favoriete boek

Kies!

Welk boek is jouw favoriete boek? Kies uit dit boek één grappige, griezelige, zielige of verrassende gebeurtenis.

Bedenk!

Stel de leerlingen de volgende vragen: Wat voor soort gebeurtenis is het? Wie zijn de hoofdpersonen? Waar vindt de gebeurtenis plaats? Wat gebeurt er precies. Waar begint de gebeurtenis en in welke stapjes vindt hij plaats. En wat is de eindsituatie?

Maak!

Vraag de leerlingen nu een storyboard te maken van hun gebeurtenis. Een storyboard is een schets van alle stappen op papier. Eerst tekent elk kind het aantal vakjes dat hij nodig heeft op een bladzijde. De beginsituatie is het eerste vakje, de eindsituatie het laatste. Je hebt voor alle stapjes ertussenin een vakje nodig. In elk vakje teken je wat er gebeurt. Je hoeft niet steeds alles te tekenen. Soms is er maar een persoon nodig, soms zelfs alleen een hand, een oog of een voorwerp. Denk ook goed na

over de tekstjes. Wanneer is er tekst nodig? Wanneer zie je alleen maar iemands emotie? Wanneer hoor je een geluid?

Werk uit!

Ga nu naar www.tooly.nl en maak met de tool Pixton van je storyboard een echte strip in kleur. Je kunt figuurtjes kiezen en achtergronden. Je kunt je figuurtjes ook emoties en houdingen geven. Ook als je zelf niet kunt tekenen maak je zo de mooiste strips! Laat ze daarna een voor een op het digibord zien aan de hele klas.

Hoe dan???

In vier stappen naar een goede basis voor leesplezier.

1

Een mooie bieb

Zorg voor een aantrekkelijke schoolbieb met actuele boeken. Dus niet de boeken die jij in je jeugd leuk vond, maar titels die gaan over de jeugd van nu. Presenteer ze aantrekkelijk, zoveel mogelijk frontaal. Inspiratie nodig? Kijk op <https://pro.debibliotheekopschool.nl>. Kijk bij de toolkit Collectie en inrichting.

3

Boeken waar jij blij van wordt

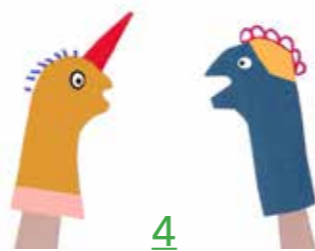
Van welke boeken word jij zelf blij? Zijn dat historische romans, sciencefiction, misdaadboeken of waar gebeurde verhalen? Als je zelf enthousiast bent, kun je er ook aanstekelijk over vertellen aan de klas. Kom je er zelf niet uit? Vraag je leescoördinator eens naar een boekentip.

2

Boeken zonder letters

Geef in je leeslessen ruimte voor verschillende vormen van lezen. Biedt naast leesboeken ook informatieboeken, luisterboeken, dyslexieboeken, prentenboeken, stripverhalen, graphic novels, etc. aan. Zo vergroot je ook het leesplezier en leesvaardigheid van kinderen die een boek vol tekst als een drempel ervaren.

4

Lekker creatief

Wees creatief met je leesverwerkingsopdrachten. Kies eens een andere vorm dan een boekverslag of een boekbespreking. Ook een collage of het naspelen van een scène uit het boek zijn super leerzame vormen voor je leerlingen. En kinderen die minder talig zijn geef je zo de kans om te laten zien dat ze het boek begrepen hebben.

missie geslaagd?

Tekst: Tamara Oortwijn
Foto: Stephanie Driessen

Vakoverstijgend lezen

Op CBS de Sprankel in Dussen werkt Kimberly Dekker-Schaap als locatieleider. De school werkt intensief samen met de Bibliotheek CultuurPuntAltena. Hier werkt Jacqueline Frenken, als cultuurcoördinator binnen de bibliotheek (rechts op de foto).

Het idee

De school wilde graag dat de leerlingen op een zinvolle manier met cultuur én lezen bezig zijn. Zij zocht naar een manier om deze twee vakgebieden te verbinden. De bibliotheek ondersteunde de Sprankel al met de 'Bibliotheek op School' en De Cultuur Loper. Hierdoor was er een stevige basis om op verder te kunnen bouwen.

Het doel

Om het leesplezier te vergroten en de waarde van cultuur beter in het onderwijs in te bedden, besloot de Sprankel vakoverstijgend te gaan werken. Ze stapten over naar de methode Blink, waarbij kinderen op een onderzoekende en ontdekkende manier leren. Vijf keer per jaar zijn er overkoepelende thema's voor alle groepen.

De cultuurpartner

Bibliotheek Altena ziet zichzelf als een Culturele Marktplaats. Zij verbindt scholen met aanbieders die lesmateriaal schrijven en maken. Toen de Sprankel haar vraag voorlegde zag de bibliotheek hierin een kans om op een duurzame manier maatwerk te bieden op het gebied van cultuureducatie met behulp van de thema's vanuit Blink. Per thema zorgt de bibliotheek voor boeken, die de leerlingen kunnen gebruiken voor het formuleren van hun onderzoeksvraag. Daarnaast ontwikkelde de bibliotheek bij elk thema cultuursuggesties.

En...

De kinderen vinden het fijn dat ze de vrijheid krijgen om zelf dingen te onderzoeken. Collega's geven terug dat ze zien dat kinderen op hun eigen niveau kunnen werken, maar ook coöperatief kunnen leren. De Sprankel wil het vakoverstijgend werken graag nog verder uitbouwen. De bibliotheek hoopt, door het voorbeeld van de Sprankel, meer scholen zover te krijgen dat zij tijd en ruimte investeren om hun taal- en cultuuronderwijs op een hoger plan krijgen.

XXXXXXXXXX

POËZIE, BEELDEND EN MUZIEK

Vind je eigen taal

Een inspirerende aftrap

Literatuur is meer dan tekst alleen. Achter elk boek zit een wereld van beelding. Om kinderen dit te laten ervaren had het project een inspirerende aftrap met schrijfster en illustrator Saskia van Oversteeg. Terwijl de directeur van de school een boek van haar voorlas maakte zij live illustraties. De kinderen keken ademloos toe en konden op hun klembord zelf actief meedoen.

Een gedachten-experiment

Hoe vind je jouw wereld van verbeelding? Om kinderen daarmee te helpen verzorgde de bibliotheek Heusden in de eerste weken van het project voor alle klassen filosofielessen. De docente werkte vanuit literatuur. Als afsluiting van dit deel van het project vingen alle leerlingen hun gedachten in een eigen gedicht.

Wereldwijd is een kleine school in Drunen. Elk jaar pakt de school uit met een schoolbreed kunstproject dat een maand lang duurt. Voor het literatuurproject van dit jaar werkte de school samen met Trefpunt Heusden, de bibliotheek en kunstenaars.

Je eigen taal maken

Wat vind je leuk om te doen? Waar ben je goed in? Wat heb jij nodig om jouw verhaal te vertellen? De volgende stap was het verbeelden of verklanken van de gedichten. Beeldend kunstenaars brachten allerlei materialen mee en de muziekdocent van de school hielp kinderen om digitaal hun eigen melodie te componeren. Doordat zij steeds werkten met halve klassen was de begeleiding intensief. Ieder kind kreeg de kans de materialen te onderzoeken en zijn eigen vorm en taal te vinden.

Het resultaat vieren

Het project sloot af met een presentatie voor alle kinderen en ouders. Er was een expo met het beeldende werk en er werden gedichten live van gitaarmuziek voorzien. En het digitale fotoboek, waarin het werk van alle kinderen is samengebracht, wordt officieel gepresenteerd. Zelfs de muziekcomposities waren via een QR-code in het boek te beluisteren. En zo is de cirkel rond.

Hoe vind je jouw wereld van verbeelding?

door hun ogen

Tekst: Nienke Trap
Foto: Marieke Duijsters

De juf is een schrijver!

Stichting De Schoolschrijver heeft als doel kinderen taalsterk te maken. Schoolschrijvers laten kinderen schrijf- en leesplezier ervaren. Simone Arts publiceert kinderboeken en is Schoolschrijver op OBS Delfshaven in Rotterdam.

Sammella (9 jaar)

“Juf Simone houdt van dezelfde dingen als ik: schrijven en lezen. Ik heb eigenlijk nog nooit een juf gehad die zo creatief is met taal. We gingen een stiftgedicht maken. We kregen een verhaal op papier en daarin onderstreepden we woorden. Van die woorden maakten we een nieuw verhaal. Ik schrijf zelf ook. Ik laat me inspireren door boeken die ik uit de bibliotheek leen. Ik gebruik daar stukjes uit, grappige dingen. Ook zoek ik uit hoe schrijvers zijn, zoals Roald Dahl bijvoorbeeld. Daar schrijf ik een half verzonnen en half waar gebeurd verhaal over. Ik hou ervan om alles te mengen.”

“Het is zo bijzonder dat schrijvers zulke dikke boeken kunnen schrijven. Ik denk dan: ‘Hoeveel jaar hebben ze daarover gedaan?’ Zelf lees ik het liefste dikke boeken, want dunne boekjes heb je zo snel uit. Van kleins af aan vond ik het leuk om te lezen en om verhalen te schrijven. Ik las ook elke dag aan mijn zusjes voor. Verhalen verzinnen vind ik het leukste. Daardoor is mijn woordenschat gegroeid. Ik woon pas vijf jaar in Nederland. Mijn vader liet me de krant lezen en elk woord dat ik niet kende overschrijven en de betekenis zoeken. Ik heb drie schriften vol woorden. Van mijn oma heb ik een zaklampje gekregen. Daarmee lees ik stiekem 's nachts in bed. Misschien wil ik wel schrijfster worden, of modeontwerpster of illustrator.”

Yasmine (12 jaar)

“Ik hou van schrijven. In groep vier had ik een verhaal geschreven over een prinses. Toen had ik meer fantasie, ik weet niet hoe dat komt. Nu lees ik minder boeken dan toen, ik speel meer. Vroeger ging ik weleens naar de bieb, maar nu vergeet ik het vaak omdat ik bezig ben met huiswerk maken. ‘Achtste groepers huilen niet’ van Jacques Vriens heb ik gelezen thuis. Als boeken te dik zijn of als er te veel moeilijke woorden in staan leg ik ze weer weg. Ik heb een paar boeken thuis, zoals ‘Oorlogswinter’ van Jan Terlouw. Ik heb een spreekbeurt gehouden over dat boek, daar kreeg ik een tien voor. Lezen over de oorlog vind ik interessant. Ik hou van geschiedenis, maar ook van dingen die nu gebeuren zoals Black Lives Matter.”

“De lessen van juf Simone zal ik wel missen. Zij kan zo goed voorlezen dat je helemaal in het verhaal zit. Ze heeft een hele goede stem. Je gaat helemaal meeleven met het personage. Het schrijven van verhalen ga ik ook missen. Ze gaf ons regels die we moesten toepassen, dat was anders dan ik gewend ben. We gingen dieper in het verhaal, bijvoorbeeld bedenken hoe het ruikt en hoe het voelt voor het personage. Dan kan de lezer zich beter voorstellen hoe het echt is.”

Meer weten? Kijk op www.deschoolschrijver.nl.

Hamza (11 jaar)

“Ik heb zelf een liedje geschreven. Ik zing ook liedjes in andere talen, in het Engels, Spaans en Frans. Dat heb ik geleerd van mijn tante. Eigenlijk heb ik mijn talent dankzij mijn vader. Hij zet vaak Marokkaanse muziek op. Mijn vader zat in een band, hij heeft mij laten horen hoe zingen klinkt. Door hem ben ik begonnen met zingen.”

“Juf Simone geeft ons digitale les en ‘ouderwets lezen’, lezen uit een echt boek. Ze doet allebei en dat is heel leuk. Ze las voor uit boeken waar we eerst niet eens naar omkeken. Toen juf Simone ging voorlezen vond iedereen het boek opeens leuk en wilde iedereen het lezen. Ik ga het voorlezen van Juf Simone echt missen, ze leest met gevoel en plezier. Dat maakt het interessant.”

“Ik lees niet regelmatig, maar ik vind het wel leuk om te lezen. Als ik even niets te doen heb ga ik lezen. Als mijn moeder weg is met mijn zusjes bijvoorbeeld. Ik heb hele drukke zusjes, ik moet mijn boeken voor ze verstoppert. ‘Raveleijn’ is mijn favoriete boek, en ‘Kippenvel’. Ik hou van enge verhalen omdat die zo spannend zijn. Mijn moeder las elke dag ‘Hans en Grietje’ voor, dat was heel lang mijn lievelingsboek. En toen gingen we kijken naar ‘Hans en Grietje’ in de Efteling.”

Mijn lijf is een letter

Maak het alfabet door leerlingen op de grond te laten liggen in de vorm van een letter. Je fotografeert van boven steeds één letter, tot je het hele alfabet hebt. En dan kun je spreuken maken!

Zorg voor een schone en egale ondergrond voor de leerlingen om op te liggen. Verdeel daarna de klas in groepjes

van 5-6 leerlingen. Geef elk groepje een aantal letters om uit te beelden. Doe de eerste letter voor. Vraag enkele leerlingen op de grond te gaan liggen en ga zelf op een ladder staan voor het overzicht. Twee leerlingen mogen regisseur zijn en helpen de anderen om op de juiste manier te gaan liggen.

Op www.prikkelsonline.nl vind je een voorbeeld ABC.

Verzamel na afloop van de fotosessie alle foto's op de computer en geef ieder bestand de letter als naam. Maak de foto's eventueel recht en snij overtollige achtergrond weg, zodat alle letters ongeveer even groot zijn. Print alle letters nu tien keer uit. Nu kan de klas met haar eigen letters woorden en spreuken maken! Het kan ook online. Gebruik daarvoor het gratis programma PixLR Express www.pixlr.com.